

Лекція

**Загальні засади конституційно-правового
статусу людини і громадянина в Україні**

План:

1. Конституційно-правовий статус людини і громадянина: поняття, елементи та їх загальна характеристика.
2. Механізм реалізації і гарантії прав та свобод людини і громадянина.
3. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

1.Конституційно-правовий статус людини і громадянина: поняття, елементи та їх загальна характеристика.

Правовий статус людини і громадянина

— це його юридично закріплене положення в державі і суспільстві.

Людина – це найвища соціальна цінність.

В Україні в основу правового статусу людини і громадянина покладені вимоги ст. 3 Конституції України, де закріплено:

“Людина, його життя і здоров'я, честь і достоїнство, недоторканність і безпека визнаються в Україні **найвищою соціальною цінністю**... Держава відповідає перед людиною. Твердження і забезпечення прав і воль людини є **головним обов'язком держави**”.

Види правового статусу особи

Відповідно до громадянства:

1. Статус громадянина. (найбільш широкий правовий статус) широкі політичні права, доступ до державної служби, військовий обов'язок.
2. Правовий статус іноземців. (ст. 26 Конституції України, ЗУ “Про правовий статус іноземців”).
3. Правовий статус осіб без громадянства (апатридів).
4. Правовий статус біженців.

Види правового статусу особи

- 1) Конституційний (загальний) статус людини і громадянина, (єдиний і однаковий для всіх людей і громадян).
- 2) Спеціальний статус окремих категорій громадян. (парламентарії, президент, судді і ін.).
- 3) Індивідуальний статус (характеризує конкретну особу, стать, вік, національність і т.п.).
- 4) Загальний статус іноземців, спеціальний статус окремих категорій іноземців.
- 5) Галузеві правові статуси і т.п.

2. Механізми реалізації і гарантії прав та свобод людини і громадянина: поняття, види, загальна характеристика.

Механізм

- система правових засобів спрямованих на захист прав людини.

Конституційно-правовий механізм захисту прав людини

— це: система влади держави, функцією якої є захист прав людини; процедури такого захисту, а також конституційне право людини на захист, яке реалізується з допомогою держави і за визначеною процедурою.

Гарантії основних прав і свобод людини й громадянина

становлять собою систему норм, принципів, умов і вимог, які забезпечують у сукупності додержання прав та свобод і законних інтересів особи.

Система гарантій прав і свобод людини

включає передумови економічного, політичного, організаційного та правового характеру, а також захисту прав і свобод. Система гарантій — це умови, засоби й методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод особи.

Категорії гарантій

По-перше, загальні гарантії, охоплюється вся сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян, на усунення можливих причин й перешкод щодо їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від порушень.

Загальні гарантії

- економічні,
- політичні
- організаційні.

Економічні гарантії

конституційних прав і свобод громадян України це:

спосіб виробництва; економічний лад суспільства; соціально-орієнтована ринкова економіка; економічна свобода громадян та їхніх об'єднань у виборі форм і здійсненні підприємницької діяльності.

Політичні гарантії

- Держава - головний організатор здійснення та захисту прав людини;
- влада народу;
- право громадян на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації;
- право громадян на участь в управлінні державними справами;
- право громадян звертатися за захистом до Уповноваженого Верховної Ради України.

Організаційні гарантії

— це систематична організаторська діяльність держави та всіх її органів, посадових осіб, громадських організацій по створенню сприятливих умов для реального користування громадянами своїми правами й свободами.

Категорії гарантій

По-друге, це спеціальні (юридичні) гарантії правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права й свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, поновлюються порушені права.

Юридичні гарантії

— це надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які необхідні для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами і свободами.

Юридичні гарантії

- право на оскарження в суді рішень (ст. 55);
- право на відшкодування матеріальної шкоди;
- право знати свої права й обов'язки(ст. 57);
недопустимість зворотної дії закону (ст.58);
- право на правову допомогу(ст. 59);
- принцип необов'язковості виконання явно злочинного розпорядження чи наказу (ст. 60);
- принцип презумпції невинуватості (ст. 62);
- недопустимість обмеження конституційних прав і свобод (ст. 64).

**3. Конституційно-правовий
статус Уповноваженого
Верховної Ради України з прав
людини.**

Омбудсмен

(від шведського *ombudsman*
«представник») —
посадова особа, на яку покладаються
функції контролю за дотриманням
законних прав та інтересів громадян в
діяльності органів виконавчої влади і
посадових осіб.

Повноваження омбудсмена

- розглядає скарги громадян на порушення їх конституційних прав;
- проводить розслідування за власною ініціативою, якщо є підозра, що дії адміністрації порушують закон або суперечать справедливості і доцільності, чи є факти зловживання владою;
- викликає необхідних осіб, вимагає пред'явлення документів, веде допит будь-якої особи,
- вимагає від будь-яких осіб співпраці та використовує їх знання при розслідуванні.

Омбудсмен

щорічно представляє доповіді парламенту, і останній приймає відповідні заходи до порушників закону.

Акти і рішення, які приймає омбудсмен, не мають юридичної сили.

ч. 17 ст. 85 Конституції України

до повноважень Верховної Ради України належать:

- призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- заслуховування щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні.

Закон України

"Про Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини"

від 13 листопада 1997 р. N 776/97-ВР

Уповноважений Верховної Ради України

- захист прав і свобод людини і громадянина;
- додержання та повага до прав людини і громадянина з боку органів державної влади;
- запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або поновлення порушених прав;
- сприяння приведенню законодавства про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України та міжнародними актами;
- тощо.

Система органів, які мають захищати права й свободи людини і громадянина

- Президент України, як гарант прав і свобод(ст. 102),
- Верховна Рада України, яка визначає права і свободу, гарантії цих прав та свобод (ч. 1 ст. 22),
- Кабінет Міністрів України, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод (ч. 2 ст.116),
- місцеві державні адміністрації забезпечують додержання прав і свобод (ч. 2 ст. 199),
- підсистема судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів (ст. 125), Конституційний Суд України (ст. 147);
- Уповноважений ВРУ з прав людини (ч. 17 ст. 85),
- прокуратура, адвокатура, інші правоохоронні органи України.

Види джерел конституційного права України

9. Укази Президента України. Більшість з них є індивідуально-правовими, тобто такими, які не містять правової норми, але є й конституційні: Указ Президента України "Про порядок розгляду питань, пов'язаних з громадянством України", "Про вдосконалення структури місцевих державних адміністрацій", "Про Національну раду з питань державного будівництва, місцевого самоврядування і регіонального розвитку" тощо.

Види джерел конституційного права України

10. Міжнародні договори й угоди, укладені Україною, відповідно до ст. 9 Конституції України, після ратифікації їх Верховною Радою України стають частиною національного законодавства України.

Види джерел конституційного права України

- **Інші джерела конституційного права, які не застосовуються в Україні**
 - судові прецеденти;
 - наукові доктрини – думка авторитетних науковців, існує за прецедентного права;
 - релігійні джерела

Механізми нормотворення:

- **формалізовані** – ті, в створенні яких приймають участь певні державні органи та за спеціальною процедурою (нормативно-правові акти, судові прецеденти),
- **неформалізовані** – утворення яких не завжди відбувається за участю державних органів та за спеціальною процедурою (конституційні угоди, звичаї).